

Colònia de Valls o Valls de Torroella

Sant Mateu de Bages

Ubicació

Comarca:	Bages
Lloc/Adreça:	Demarcació Valls de Torroella
Emplaçament	Carretera de Manresa a Solsona (C-55) sortida passat el km. 50 en direcció Valls de Torroella
Alçada:	316

Coordenades:

Latitud:	41.84721
Longitud:	1.72036
UTM Est (X):	393769
UTM Nord (Y):	4633604

Classificació

Número de fitxa	08229 - 482
Àmbit:	Patrimoni immoble
Tipologia	Conjunt arquitectònic
Estil / època:	Contemporani
Segle	XX
Estat de conservació	Bo
Protecció	Inexistent
Accés	Fàcil
Ús actual:	Residencial
Titularitat	Privada
Titular:	Diversos propietaris
Autoria de la fitxa	Jordi Piñero Subirana
Data de registre de la fitxa:	dv., 24/11/2017 - 01:00

Descripció

Antiga colònia industrial, coneguda amb el nom de Colònia Valls o Palà Nou, que constitueix actualment l'únic nucli pròpiament urbà del municipi de Sant Mateu de Bages. Es troba distribuïda a ambdues ribes del riu Cardener, comunicades entre si per una palanca de ferro i també pel pont de la carretera de Saló (BV-3002). Igualment l'antiga carretera de Cardona travessa la colònia en paral·lel al riu. Amb poques modificacions urbanístiques recents, el nucli conserva l'estructura de la colònia originària i es pot considerar un dels exemples més interessants i complets d'aquest tipus d'establiment fabril que cal emmarcar en el context de la industrialització de les conques del Cardener i del Llobregat al llarg dels segles XIX i XX. A la riba dreta de la colònia (a ponent) hi trobem el gran espai on hi ha instal·lades les diverses naus fabrils, avui ocupades per tallers de diferents empreses. Pràcticament integrades en aquest complex hi ha les antigues cases de l'amo i del director. Més a ponent hi trobem dos grans blocs d'habitatges: el primer conegut com les Galeries i el segon com a Pisos Nous (inaugurats el 1933). Al costat destaca l'imponent edifici que integra l'església parroquial, l'antiga residència de monges i escoles, inaugurat el 1926. Al seu davant s'estén una zona enjardinada i, més a llevant, hi ha el camp de futbol així com altres instal·lacions esportives i d'esbarjo que s'hi ha adequat recentment. També hi ha una àmplia zona de garatges i coberts que s'han establert en els antics galliners.

A la riba esquerra del riu (a llevant) hi trobem els primers blocs d'habitatges que es van construir, a peu de la carretera de Cardona, més dos blocs d'habitatges construïts a la dècada de 1960 i anomenats Sant Josep. Al tram més al nord de la carretera de Cardona s'aixequen algunes cases particulars entre mitgeres. Algunes van ser construïdes amb anterioritat a la fundació de la colònia, com ca l'Espelta, ca la Pastora o la Carnisseria, però totes han estat substancialment reformades. Com a edificacions singulars cal destacar en aquest sector el Casino i teatre. Més a llevant hi ha un ampli espai amb coberts i instal·lacions diverses, també aprofitades dels antics galliners. Recentment una part del bloc de pisos a l'extrem nord ha estat enderrocat i en aquest espai s'hi ha urbanitzat una placeta on també hi ha l'accés a una subseu de l'Ajuntament. El sector més meridional, tocant a la riba del Cardener, és ocupat per un ampli espai amb horts que continuen sent conreats pels mateixos habitants de la colònia. La resclosa es troba uns 200 m riu amunt. El canal discorre per la riba dreta del Cardener i condueix les aigües cap a l'edifici on hi ha la central hidroelèctrica, situada al costat de la fàbrica.

Observacions:

(Continuació de l'apartat Història) En aquests primers anys dues entitats van tenir una gran rellevància: la Germandat de Sant Esteve fou fundada el 1907 amb l'objectiu de socórrer els membres socis quan estaven malalts. Celebraven la festa del patró el primer diumenge d'agost, però des del 1925 es traspassà a l'últim, que era la diada de la festa major. L'altra entitat fou la Cooperativa Valls, que gestionava el cafè i un forn de pa. Tenia associats bona part dels obrers i funcionaria com a mínim d'ençà de 1918 i fins 1972. En el terreny cultural cal destacar el Grup Artístic Joventut i el Grup Avantguardista de la Federació de Joves Cristians. Aquest darrer tingué una intensa activitat i va contribuir en gran manera a la formació dels nois de la colònia. Conjuntament amb els avantguardistes de Súria i de Callús, publicaren la revista L'Atrevit, portaveu dels avantguardistes del Baix Cardener; en van sortir 14 números l'any 1933. La major part de les col·laboracions eren fetes pels mateixos nois del grup i es feien ressò de l'esperit catòlic i català de l'agrupació. També cal fer esment d'una entitat esportiva: el Futbol Club Colònia Valls, del qual en sortien els barcelonistes Joaquim i Estanislau Basora, fills del director de la fàbrica.

El 1933 la Colònia Valls comptava amb 550 habitants. En els anys cinquanta la fàbrica Valls va obtenir uns grans resultats econòmics i es succeïren les ampliacions de capital. El 1975 l'imperi Valls ocupava les primeres posicions del rànquing de la filatura espanyola. La societat formava part d'un gran consorci integrat per diferents empreses de tot l'estat. Al capdavant de Manufacturas Valls hi havia Isidre Valls Taberner (que en va ser gerent prop de mig segle), vinculat a un poderós clan familiar que incloïa actius com ara el Banc Popular i més endavant el seus descendents consolidarien. A principis de la dècada de 1940 es construí una casa al costat de la torre del director, construïda en

l'etapa inicial de la colònia. Les dues a tocar de la fàbrica. Era destinada a l'amo per quan feia les seves estades a la colònia. A la dècada de 1950 es construí l'actual central hidroelèctrica, per la qual cosa el traçat primitiu del canal sota la fàbrica fou desviat. El nou salt d'aigua s'instal·là en un pou de 12 m de profunditat, per sota del nivell del riu. Pel que fa a la fàbrica, al final de la dècada de 1960 s'ampliava la secció de filatura i el 1970 s'alçava un segon pis a la nau central. Entre 1967 i 1969 s'enjardinava l'entorn de l'església (anteriorment hi havia horts) amb escales, un estany i una pèrgola, i s'afegia un campanar de torre a l'església. També en aquesta època s'inauguraven nous blocs d'habitatge, anomenats Sant Josep, així com uns xalets per a càrrecs directius a tocar del camp de futbol. L'any 1982 una nova riuada inundà els baixos dels blocs d'habitatges Sant Josep. Més recentment, s'ha enderrocat una part dels habitatges que donaven a la carretera i s'ha urbanitzat l'espai lliure. En aquest sector s'hi ha ubicat una part de la seu de l'Ajuntament.

Les darreres crisis econòmiques van ocasionar una gran reestructuració l'any 1979, seguida d'una segona dos anys més tard. El març de 1983 arribà la primera reconversió, que afectà un total de 69 treballadors, i el 1984 la segona reconversió, que afectà 60 persones. Tot això va fer que dels 630 treballadors que tenia la indústria es passés a 269. El tancament definitiu de la fàbrica es produí el 1991. Posteriorment les naus fabrils foren venudes per instal·lar-hi diferents empreses. Entre les més destacades hi ha Qualque, Bolvent i ca l'Arenys (fabricant de la cervesa artesana la Guineu).

Història

En aquest indret, per on transcorria la carretera de Manresa a Cardona, hi havia a finals del segle XIX unes tres cases: ca l'Espelta, ca la Pastora i la Carnisseria. Els terrenys pertanyien en bona part al mas Gibergues. En el darrer quart de segle XIX es fundà en terres del mas Palà (en terme de Navàs) una primera colònia industrial: Palà de Torroella. El promotor fou Joan Palà i Valls, propietari del mas i advocat, que residia a Barcelona. El naixement d'una nova colònia, a un quilòmetre d'aigua avall del Cardener, es produí arran d'unes desavinences entre Joan Palà i el seu cosí Esteve Valls; aquest fundà la nova fàbrica i colònia, coneguda com a Colònia Valls o Palà Nou. La nova colònia estava emplaçada als dos costats del riu Cardener i, en conseqüència, pertanyia a dos municipis: Sant Mateu de Bages i Navàs. L'any 2000 es va fer efectiva la unificació de tot el nucli de Valls de Torroella sota el terme de Sant Mateu. Inicialment la colònia va pertànyer a l'agregat de Coaner, encara que molt aviat adquirí força pròpia com a nucli més poblat del municipi. La fàbrica va començar a funcionar entre 1903 i 1904. Esteve i el seu fill Isidre formaven part de dues companyies, vinculades també amb la fàbrica de Vilaforns (Balsareny) que s'havia cremat. La nova empresa fou dirigida pel fill del fundador, Isidre Valls i Pallarols, nascut a Sallent, enginyer industrial amb experiència, polític que arribà a ser diputat a Corts i casat a Antònia Taberner, d'una important família barcelonina. Primerament era una societat familiar a nom particular i, des de 1916, funcionà com a Manufacturas Valls, la qual es constituí el 1918 en societat anònima. A l'inici la fàbrica tenia 3200 fusos i 120 telers. També s'instal·là una turbina i un primitiu sistema d'humidificació, així com l'enllumenat elèctric. El 1907 la colònia va patir els efectes de la gran riuada del Cardener, que afectà tota la fàbrica i part dels habitatges, que s'hagueren de reconstruir. Les aigües van pujar sis metres per sobre del curs normal del riu. El 1908 es construïa el desguàs del canal i la casa de comportes. La fàbrica es va ampliar els anys 1915-16 i 1931-33. A mitjan dels anys 1920 tenia 8.228 usos, 306 telers i 310 treballadors. A més, van funcionar durant uns anys dues petites indústries tèxtils filials: "Bernadó i nebots" (1916-24) i "Valls i Mir" (1918-22).

Els primers habitatges es construïren entorn de 1903 al costat de la carretera de Manresa a Solsona. El 1904 ja es disposava d'església, escoles, capellà i monges (dominiques procedents de Palà), però en una primera ubicació als baixos de les cases de la carretera. Entre 1907 i el 1912 es feu un segon bloc de pisos, anomenats les Galeries, situats a la dreta del riu i al darrera de la fàbrica. Al sud d'aquests i a peu de la carretera de Saló s'acabà l'any 1933 un bloc de quaranta pisos (els Pisos Nous). Amb aquests la colònia comptava amb 127 unitats d'habitatge. El 1909 es començaven els treballs de construcció del pont de la

carretera, en el marc de la construcció de la carretera de Saló, sota la tutela de la Diputació de Barcelona. El mateix any s'habilità una primera palanca de fusta sobre el riu que comunicava les dues parts de la colònia i substituïa un antic gual. El 1933 fou substituïda per l'actual palanca de ferro. De seguida la colònia comptà amb diversos comerços. El 1921 s'aixecà el cafè i teatre, conegut també com a Casino. La següent obra important va ser el conjunt format per l'església i les escoles, al nord de les Galeries. El 7 de novembre de 1926 fou beneïda la nova església, posada sota el patronatge del Sagrat Cor. A la banda de migdia s'hi alçà la rectoria i l'escola per a nens i, al cantó nord, el convent de les Germanes Dominiques i el col·legi per a nenes; tot aquest conjunt es va fer segons un projecte d'Higini Negra, espòs de Maria Valls Taberner. (continua a l'apartat Observacions)

Bibliografia

BADIA MASGRAU, Josep M. (1988). "Navas", Història del Bages, Manresa, Parcir Edicions Selectes, p. 168.

BENET, Albert; DUOCASTELLA, Anna M. (1988). "Sant Mateu de Bages", Història del Bages, Manresa, Parcir Edicions Selectes, p. 412.

FÀBREGA, Albert; FONS, Ramon; LLOBET, Ester (2014). Fàbriques de riu. Compendi d'història del tèxtil al mig Cardener; Ajuntament de Callús, Ajuntament de Navàs, Ajuntament de Sant Mateu de Bages; Ajuntament de Súria.

VILADÉS LLORENS, Ramon (2012). D'un temps d'un país. El Semís de Coaner. La Patumaire Edicions, Berga (edició particular).

